

מפני שהיקפן מרובה. יש מפרשים – דלא כפרש"י – שטורה הקיפם והעתקתם מבית לבית מרובה, מפני הכלים הגדולים שלהם והודקקותם למים רבים ושימושם על ידי האור, ואין רוב הבתים ראויים להם (מאירי).

נגר' – לסגור מבפנים. מנעול' – לנעול מבחוץ כשיוצא (ריטב"א).

מזווה – חובת הדר. כתבו ראשונים (עריטב"א ותורא"ש; תוס' ע"ז כא: וכן צידדו בתוס' מנחות מד.) שמן התורה אין אדם חייב במזווה אלא בביתו שלו (ביתך), ואינו חייב אלא אם דר בה, ומדרבנן חייב גם הדר בדירה שאינה שלו. ומה שאמרו כאן 'חובת הדר' – עיקר הטעם הוא לפטור את המשכיר, לפי שאינו דר שם, אך גם השוכר פטור מן התורה (תוס' שם).

וחייבו חכמים את השוכר לפי שהמזווה עשויה לשמירה למי שעומד בבית, כמו שאמרו במדרש, לכך הטילו חובה זו על השוכר הדר (רבנו יהונתן).

משמע בדבריו שלולא טעם שמירה, המשכיר היה חייב, מפני שאין צריך שידור בו בקביעות, אלא אפילו נכנס לשם פעם בשנה. או שמא י"ל שבעל הבית נחשב שדר ומשתמש שם בכך שמשכירו, וכמו שמניח שם חפצים וכד' – אלא שהטילו את החיוב על השוכר מן הטעם המסוים של שמירה כאמור. וע"ע בבאור דברי הר' יהונתן בשו"ת שבט הלוי ח"ו קסא. וע"ע בספר חובת הדר (לגרי"י בלוי שליט"א) פרק ג הערה ב.

ועל טעם השמירה שהזכיר רבנו יהונתן (וכן מובא ברש"י פסחים ד, ועוד), אם ענין זה מהוה חלק מהותי במצוה, או לא – ע' בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב קמא, שתלה זאת במחלוקת הראשונים.

ויש חולקים וסוברים שהשוכר חייב מדאורייתא, אלא אם שכרה לפחות משלשים יום (כן היא שיטת החינוך סוף תרג' ע"ש במנ"ח), ור"א ממיץ. וכן הוא לתירוץ אחד בתוס' במנחות שם, וכן דייקו מדברי רש"י כאן ובע"ז – ע' אגרות משה יו"ד ח"ב קמא, ב.

ויש סוברים שלהלכה הדבר בספק אם 'שכירות קניא' אם לאו – רבנו אפרים בהג"א ספ"ק דע"ז, ומובא במג"א רמו סק"ח. וע"ע בהגהות מיימוניות מזווה סוף"ה; שבט הלוי ח"ה רכא.

דף קב

בגובתא דקניא' – שפופרת, קנה חלול (ערש"י לעיל פה: ברכות ו. יח: שבת סו: צ: ע"ז כח: ועוד).

שיטת כמה פוסקים (רמב"ם, טור) שהמזווה צריכה להיות קבועה במסמרים וכיו"ב. ואף כאן, הקנה קבוע במזווה הפתח, במסמרים או בסיד (עריטב"א ור"ן) 'כמנהג כל ישראל' (לשון הב"ח יו"ד רפט).

ואולם שיטת התוס' (וכך גם סברו התוס' בדעת רש"י) שאין צריך קיבוע אלא די בהנחת המזווה בפתח. ובעצם יכול היה להניח את המזווה כמות שהיא על דבר הבולט מן הפתח [לדעת ר"ת שמניחה בשכיבה], אלא שמכניסה לקנה כדי לשמרה מלחלוחית הכותל (תוס'). או מפני שאסור לתלות המזווה כשהיא חשופה, שגנאי הוא לה, לכן מכניסה לתוך קנה חלול ותולאו (כן פרש בתוס' ר"פ לתירוץ אחד. וע"ע בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב קמא, ג).

ויש מי שפרש (הב"ח בבאור דברי התוס' לשיטת רש"י שהמזווה עומדת ולא שוכבת) 'גובתא דקניא' – שמעמיד קנה ארוך על הקרקע בפתח, גובהו כגובה הפתח, ומניח בתוכו את המזווה.

'אילימא בחצר דאגיר ליה לשוכר ותורי דשוכר' – כלומר בחצר המושכרת לשוכר, אפילו הובל מבהמות דעלמא, או שורים של שוכר אפילו אין החצר מושכרת לו – **'אמאי של בעל הבית'**. ומתריך, **'לא צריכא, בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא קמו בה'** – אבל לא בתורי דשוכר, שמן הסתם אינו מפקיר גלליהם (ריטב"א. ודוקא כשיש לו לשוכר מעבר או כמה שימושים, אבל אם אין לו שום רשות בה – כתב המאירי שובל בהמותיו שבה שיך למשכיר).

ומשמע לפירוש זה שאם המשכיר החצר, קנה השוכר הובל אפילו מבהמות דעלמא, וכפרש"י. אבל דעת הרמב"ם (שכירות ו,ה) שאפילו השכיר החצר קנה המשכיר את הובל מבהמות דעלמא. וכנראה מפרש 'ותורי דשוכר' – כתנאי נוסף ולא במשמעות 'או'.

'... מסייע ליה לר' יוסי ברבי חנינא...' ואם תאמר, הלא אין החצר משתמרת לדעתו של המשכיר שהרי השוכר דר ומשתמש בה? ויש לומר שביתו של המשכיר גם כן באותה חצר, והרי הוא עומד בצד חצרו ומשתמרת לדעתו. או יש לומר שאמר לו 'שים עיניך בחצר' והרי הוא שלוחו לשמור עבורו. ויש אומרים שאפילו בלא שאמר לו, הרי זו חצר המשתמרת. (עתוס' גטין עט: ד"ה פנימית, ולעיל דף יא: ד"ה וכי; תורא"ש ור"פ כאן; ש"ך שיג סק"א).

'כיון דיצא לו שם מציאה בעיר מיבדל בדילי אינשי מינה והיא לה כחצר המשתמרת'. הגם שרשאים ליטלו אבל הואיל ואנשים נמנעים בפועל מליטלם [יש אומרים מפני אימת המלכות. ע' שיטמ"ק], די בכך לעשותה 'חצר המשתמרת'. ונראה לכאורה שהדבר תלוי בסמיכות דעת של הבעלים, אם סמוך שהדבר יישאר שם אם לאו. [ויתכן שבזה תלוי נידון הראשונים דלעיל, אם המשכיר סמוך בדעתו שהשוכר לא יטול זבל הבהמות – קנהו, ואם לאו לא קנה עד שיהא נכנס ויצא שם או שיאמר בפירוש לשוכר לשמור].

ונראה לכאורה שהבקבוקים המונחים במיכלים שברשות הרבים, רשאי אדם ליטלם, שאין המיכלים משתמרים בענין שדעת הקונה סמוכה שלא יטלום כלל. אך מסתבר שאין להתיר אלא ליטלם לצורך, אבל בלא"ה יש לומר שדעת המניחים אותם מקפדת.

'אביו של קטן חייב להחזיר לו מפני דרכי שלום'. יש לשמוע ממילא שקטן שגנב [והוא הדין לשוטה] – מחזירים הקרן לבעלים, אם הגנבה קיימת (ע' חו"מ שמש"ג ובהגר"א).

'המשכיר בית לחבירו לשנה, נתעברה השנה – נתעברה לשוכר'. כתב הר"ף בתשובה (מובאת בשטמ"ק) שהמשכיר בית לחברו לשנה, גם אם לא ידע שהשנה מעוברת, אינו יכול לתבוע מן השוכר עבור חדש העיבור. שהרי שנינו 'נתעברה השנה – נתעברה לשוכר', הרי שאף כשהעיבור לא נתחדש אלא אחר שהשכירות החלה, אעפ"כ זכה בה השוכר. ואם כן, אין גם הפרש אם המשכיר ידע שהשנה מעוברת **אם לא ידע** (וכן פסק בשו"ת רב פעלים ח"ב חו"מ י על סמך תשובה זו).

(ע"ב) 'מעשה לסתור?' לאו דוקא 'לסתור', שהרי מפורש במשנתנו שהמעשה אינו דומה לדין הרישא, אלא שאין דרך התנא לאחוז מעשה אלא בדומה לדין השנוי קודם לכן. כן נראה מפרוש רש"י. וכיוצא בזה יש בנדרים בפרק 'השותפין' (עפ"י רמב"ן וש"ר. עע"ש).

'אמר רב: אי הואי התם, הוה יהיבנא ליה כוליה למשכיר'. אינו בא לחלוק על התנאים אלא להכריע במחלוקת התנאים בבבא-בתרא (קה) אם אומרים 'תפוס לשון ראשון' אם לאו (ראשונים. וע' במובא ביוסף דעת ב"ב קע, שרב אינו חולק על המשניות רק פעמים חולק על ברייתות).

'בבא באמצע החדש עסקינן, אבל בא בתחלת חדש כוליה למשכיר, בא בסוף חדש כוליה לשוכר'. אף על פי שהתופס לאחר שנולד הספק אין תפיסתו מועילה (כדלעיל ו:), ומדוע כאן מועילה דירת השוכר באותו חדש לעשותו למוחזק? – שונה כאן לפי שבהתהר הוא נכנס לדור, ולכך מועילה תפיסתו (תוס' לעיל ו: ריטב"א ועוד).

הרא"ש, וכן התוס' בכתובות (כ. ד"ה אוקי) כתבו, לפי ששתק המשכיר ולא מיחה בתחילת החדש, אפשר לומר שהודה לו. ונראה שאין כוונתם שיש כאן הודאה ודאי, שאם כן גם באמצע החדש היה צריך להיות הדין עם השוכר (וכבר העירו האחרונים ע"כ), אלא נראה שדבריהם משלימים ותואמים עם מה שכתבו שנכנס בהתר – לפי שהיה לו מקום לתלות בהודאתו של המשכיר. ואף אפשר שאין שייכת כאן הודאה לפי שאין הספק על האדם הזה בפרטיות, אלא הוא ספק כללי כיצד לדון את משמעות הלשון. [וכבר דנו בזה אחרונים בעלמא, אם ספק באומד דעת האדם כגון זה, נידון כספיקא-דדינא או כספק מציאותי על כל מעשה ומעשה לעצמו. ולפי הצד שהוא כספק דדינא, יהא מוכח מכאן שאף בספקא דדינא שלא נפשט, כגון ב'תיקו' שבגמרא – מעמידים על חזקת מרא קמא. ע"ע במשנה למלך שכירות ז, ב; קונטרס הספקות ה, 1].

בתוס' רבנו פריץ תרץ שבנידוננו התפיסה היא קודם לידת הספק, כי שעת הספק היא כאשר בא לדין. ודוקא תפיסה לאחר שנולד הספק איננה מועילה. ויש מי שפרש (המהדיר לתור"פ – הרחב"צ הרשלר שליט"א), שזוהי סברת התוס' 'הואיל וירד ברשות' – כלומר, עיקר הספק אינו אם היה רשאי לדור שם, אלא רק אם חייב לשלם. ושיטת הרמב"ם שלהלכה תפיסה מועילה גם לאחר שנולד הספק.

– משמע, אפילו עדיין לא פרע השוכר דמי שכירותו, אם בא בתחילת החודש הדין הוא עם המשכיר, הגם שהשוכר מוחזק במעות – מפני שחוב השוכר לשלם ברור [שאפילו אם חודש העיבור של השוכר, אין יכול להיפטר מי"ב זהובים אף אם בא לצאת קודם חודש העיבור, אם המשכיר רוצה להשאירו בחודש העיבור], ואילו חיובו של המשכיר מסופק בעיקרו, שזא אין חודש העיבור בכלל. הלכך כיון שבא בתחילת החודש מחייבים את השוכר לפרוע את שחיובו ברור ואין מוציאים הקרקע מחזקת המשכיר (ר"ן).

'ורב נחמן אמר קרקע בחזקת בעליה קיימת... אע"ג דמפיך'. סבר רב נחמן שמשנתנו דקתני 'יחלוקו' – כסומכוס, אבל לחכמים המוציא מחברו עליו הראיה הלכך הדין עם המשכיר (רמב"ן. וע' רעק"א שתמה לפ"ו על התוס' בבכורות מח).

'ורב נחמן אמר: קרקע בחזקת בעליה קיימת... אע"ג דמפיך' ומשנתנו דקתני 'יחלוקו' – כסומכוס הסובר ממון המוטל בספק חולקים, אבל לחכמים דקיימא לן כוותיהו – המוציא מחברו עליו הראיה הלכך הדין עם המשכיר (רמב"ן ועוד).

מכאן כתבו כמה ראשונים שאף על פי שיש כמה סתמי משניות כסומכוס, כדלעיל בפרקין ובפרק 'המניח' – הלכה כחכמים (שסתם מתניתין ד'שור שנגח את הפרה' כמותם), שכן פסק רב נחמן כאן והלכה כמותו בדיני. וגם שמואל פסק כאן המע"ה. עתוס' ב"ב לה. ד"ה ומאי. ואולם יש שפסקו כסומכוס. וע"ע לעיל ק.